

Recenzija

Vita Poštuvan in Mojca Čerče (ur.), *Psiholog v dilemi: etične vsebine in etična zavest v praksi*

Samanta Hervol

Univerza na Primorskem, Slovenija
hervol.samanta@gmail.com

Lucia Rojs

Univerza na Primorskem, Slovenija
lucia.rojs@iam.upr.si

 © 2024 Samanta Hervol in Lucia Rojs

Psiholog se tekom svoje kariere skorajda neizogibno sreča z različnimi etično občutljivimi situacijami in etičnimi dilemami, ne glede na to, na katerem področju deluje. Etični izzivi, s katerimi se soočamo, so vse kompleksnejši, ob tem pa v slovenskem prostoru do sedaj ni bilo znanstvene monografije, ki bi sistematično in celovito obravnavala različne vidike etike na področju psihologije. Knjiga *Psiholog v dilemi: etične vsebine in etična zavest v praksi*, katere urednici sta izr. prof. dr. Vita Poštuvan, univ. dipl. psih., in dr. Mojca Čerče, univ. dipl. psih., je bila objavljena leta 2023 pri Založbi Univerze na Primorskem. V njej je sodelovalo kar 63 avtorjev, ki delujejo na različnih področjih psihološkega dela. Delo predstavlja nepogrešljiv vir informacij in oporo pri etičnih vprašanjih ter dilemah, ki se nam porajajo, obenem pa ponuja številna izhodišča in smernice, ki nas lahko pri tem vodijo. Bralcu ponuja celovit pregled etičnih vsebin ter pri naša poglobljen vpogled v specifične etične vidike, povezane z različnimi področji psihološkega delovanja.

V prvem sklopu, »O etiki in etiki v psihologiji« knjiga ponudi poglobljen vpogled v opredelitve etike in predstavi osnovne etiške paradigme. Avtorji poudarjajo, kako pomembno je, da vedenja in odločitve strokovnjakov niso prepuščene le osebnim etičnim standardom, ampak da pri tem sledijo poklicni etiki. Ravno poklicna etika v psihologiji je tema, ki je obravnavana v nadaljevanju, saj nam knjiga ponuja zanimiv vpogled v razvoj etičnih standardov v psihologiji tako v tujini kot pri nas ter nam s tem hkrati nudi pregled etičnih standardov (Kodeks poklicne etike psihologov, Metakodeks etike Evropske zveze psiholoških združenj (EFPA),

Univerzalna deklaracija etičnih načel za psihologe (Mednarodna zveza psiholoških združenj), Moralni kodeks etike (EFPA) itd.), na katere se psihologi, ne glede na področje dela, naslanjajo. V Sloveniji za etični kodeks psihologov skrbi Komisija za etična vprašanja (KEV), ki sledi novostim na področju etike in tudi aktivno izvaja dejavnosti za izboljšanje etične zavesti.

Knjiga nam v sklopu »Etične vsebine pri delu psihologov na različnih področjih« ponuja dragocen vpogled v raznolikost dela psihologov v Sloveniji in etične dileme, s katerimi se pri tem srečujejo, po drugi strani pa tudi v skupna in nekatera vedno znova ponavljajoča se etična vprašanja. Čeprav se poglavja nanašajo na številna različna področja, so enotno strukturirana, kar omogoča enostaven vpogled v vsebino. Tako avtorji vseh poglavij sprva orišejo področje, na katerem delujejo, ter izpostavijo pomembne etične standarde, na katere se naslanjajo, nato pa izpostavijo etične dileme, ki so specifične za njihovo področje psihologije. V zadnjem koraku predstavijo proces etičnega odločanja tako, da predstavijo ustrezna etična načela, ki so relevantna za specifičen primer. Vsebinska širina knjige se kaže v tem, da avtorji poglavij, objavljenih v tem delu knjige, delujejo na zelo raznolikih področjih dela psihologa (v vzgoji in izobraževanju, v zdravstveni dejavnosti, v psihološkem svetovanju, v centrih za socialno delo, v varstveno delovnih centrih, v delovnih organizacijah, na področjih medicine dela, prometa in športa, na področju športne psihologije, v policiji, v kriznih situacijah ob nesrečah, v Slovenski vojski, v zaporih, na področju sodnega izvedenstva, na področju raziskovanja in v glasbenopsihološkem raziskovanju) in predstavijo zapletena etična vprašanja, ki jih je na posameznih področjih treba ustrezno nasloviti.

V sklopu »Etično občutljive teme pri delu psihologov« so naslovljena področja, kjer so etični premisleki še posebej kompleksni. Posamezna poglavja so usmerjena v različna področja prakse ali raziskav, ki vključujejo zapletene moralne vidike in zahtevajo skrbno upoštevanje etičnih načel ter smernic. Izpostavljeni so izzivi, s katerimi se psihologi srečujejo v sodobni družbi, vključno z vprašanji, povezanimi s kulturno raznolikostjo, tehnološkim napredkom, samomorilnim vedenje ter z ustvarjanjem medijskih vsebin za otroke in mladostnike. Poglavja v tem skopu predstavljajo celovit vpogled v specifične etične izzive, hkrati pa ponujajo smernice za etično odločanje in ravnanje v praksi, kar predstavlja ključen vidik etičnega delovanja psihologov. Poudarjeno je, da se od psihologov pričakujejo nenehna etična refleksija, skladnost s strokovnimi smernicami ter

sprejemanje premišljenih odločitev, ki dajejo prednost dobrobiti in pravicam posameznikov, skupnosti in družbe.

Nadalje je v sklopu »Etične vsebine v procesu učenja in formiranja psihologa« predstavljeno poučevanje etike v okviru študijskih programov različnih oddelkov in fakultet: Oddelka za psihologijo Filozofske Fakultete Univerze v Ljubljani, Oddelka za psihologijo Filozofske Fakultete Univerze v Mariboru, Oddelka za psihologijo Fakultete za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije Univerze na Primorskem, Psihologije na Univerzi Sigmunda Freuda – podružnice Ljubljana. Posamezna poglavja v sklopu se osredotočajo na strategije poučevanja in posredovanja etičnih načel bodočim psihologom, pri čemer se poudarja raznolikost področij, na katerih delujejo. Avtorji poglavij ponujajo vpogled v različna področja, kjer se lahko pojavljajo etične dileme, tako v formalnem poučevanju kot tudi skozi neformalne aktivnosti. Poseben poudarek je namenjen prenosu etičnih vsebin v prakso, s čimer se priznava pomembnost odgovornosti pedagoških delavcev in mentorjev pri oblikovanju bodočih etično ozaveščenih strokovnjakov. Poglavja obravnavajo tudi etiko v superviziji psihologov, kjer se poudarja ključna vloga supervizije pri razvoju etičnega zavedanja in kompetenc etičnega ravnanja. Supervizija zagotavlja strukturirano in podporno okolje, ki s pomočjo izkustvenega učenja in nenehne refleksije lastnega delovanja spodbuja strokovno rast. Še posebej psihologom pripravnikom nudi smernice za etično delovanje ter jih spodbuja k stalnemu razmisleku o etičnih standardih. Omenjeni sklop ne zajema le raziskovanja in naslavljanja etičnih izzivov na področju izobraževanja v psihologiji, ampak tudi aktivno prispeva k razvoju pedagoških praks. Avtorji zagovarjajo stališča, v katerih poučevanje etike postane dinamičen in razvijajoč se proces. Vključitev odprtih vprašanj na koncu posameznih poglavij dodatno spodbuja razmislek o potencialnih izboljšavah na področju poučevanja etike.

Zaključni sklop, »Krepitev etične zavesti in razreševanje etičnih dilem«, vsebini knjige daje pomembno dodatno razsežnost, saj predstavlja smernice, orodja in okvire, ki služijo kot praktični vodnik za krepitev veščin etičnega odločanja v realnem življenju. Poudarja, da etična zavest ni zgolj abstrakten koncept, temveč dinamična lastnost, ki jo morajo psihologi sistematično gojiti za učinkovito sprejemanje odločitev v svoji poklicni praksi. V poglavjih tega sklopa je posebna pozornost namenjena ključnim načelom pri poučevanju in učenju etike. Poleg tega so predstavljeni različni modeli in tehnike, ki predstavljajo uporabna orodja za strokovnjake pri razvoji in krepitevi procesa etičnega odločanja. Ko govorimo o mode-

lih in tehnikah, se nanašamo na konceptualne okvire in teoretične strukture, ki zagotavljajo sistematičen pristop k razumevanju in obravnavanju etičnih izzivov. Ti modeli pogosto vključujejo niz načel, smernic ali korakov, ki strokovnjakom služijo kot usmeritve pri reševanju kompleksnih etičnih dilem. S predstavitvijo različnih modelov in tehnik knjiga strokovnjake opremi z raznolikim naborom orodij, ki jim omogoča prilaganje njihovega pristopa različnim etičnim situacijam, s katerimi se lahko srečajo v svoji praksi. S tem sklop prispeva k nadgradnji kompetenc in k utrditvi etičnih standardov v profesionalnem delovanju psihologov.

Urednici s svojimi dolgoletnimi izkušnjami, vsaka izhajajoč iz svojega področja, v knjigi skupaj z drugimi avtorji sistematično pristopita k etičnim vsebinam na področju psihologije, pri čemer knjiga zajema temeljne koncepte, posebnosti posameznih področij, primere iz praks, izzive v izobraževanju in praktične strategije za etično odločanje. Njena struktura omogoča poglobljeno razumevanje razsežnosti etike v kontekstu psihologije in zagotavlja dragocen vpogled v kompleksnost teh vidikov. Kljub kompleksnosti so primeri, predstavljeni v knjigi, konkretni, s čimer bralcem omogočajo lažje učenje in prenos etičnih načel, vodil in zakonov v prakso. Knjiga nadgrajuje znanje in etično orientacijo, ki ju ponujajo etična načela, kodeksi in pravilniki, spodbuja razvijanje visokega osebnega moralnega kompasa ter krepi etično zavest. Pričujoča znanstvena monografija zato nedvomno predstavlja nepogrešljivo branje za strokovnjake z različnih področij dela, študente psihologije in vse, ki jih zanima etika v psihologiji.